

3. BÖLÜM: EKONOMİK FAALİYETLER VE DOĞAL KAYNAKLAR

 ÜRETİM, DAĞITIM, TÜKETİM

DAĞITIM: Üretilen mal ve hizmetlerin tüketiciye ulaştırılmasını sağlayan ulaşım hizmetlerini ifade eder. Günümüzde ulaşım hizmetlerinin gelişmesiyle dağıtım ağları da gelişmiştir.

ÜRETİM: Mal ve hizmetlerin kullanılabilir duruma getirilerek ürün elde edilmesini ifade eder. Üretim yetiştirme (tarım, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık) şeklinde olabileceği gibi imalat (sanayi ve inşaat) şeklinde de olabilir.

TÜKETİM: Üretim ve dağıtım süreçlerinden geçen mal ve hizmetlerin kullanılmasını ifade eder. Tüketimle beraber üretim, dağıtım ve tüketim ağı tamamlanır.

 ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM ETKİLEŞİMİ

TÜKETİMİN > ÜRETİMİ ETKİLEMESİNE ÖRNEKLER

- Etiyopya kahvenin ana vatanı durumundayken dünyadaki kahve tüketiminin artmasıyla kahve üretimi de birçok ülkeye yayılmıştır.
- Kuş gribi yaşanınca insanlar beyaz et tüketimini bırakmış ve bunun sonucunda beyaz et üretimi de dağıtımı da bundan olumsuz etkilenmiştir.

ÜRETİMİN > TÜKETİMİ ETKİLEMESİNE ÖRNEKLER

- Yaz musonları Güneydoğu Asya'da pirinç üretimine uygun koşullar oluşturmuştur. Böylece insanların temel besin kaynağı buğday yerine pirinç olmuştur.
- Kırmızı et üretimi Türkiye'de az olduğu için fiyatı artmakta ve tüketimi azalmaktadır.
- Don olayları ürünlerin üretimini etkiler ve bunun sonucunda ürünlerin fiyatı artar ve tüketimi azalır.

DAĞITIMIN GELİŞMESİNİN ETKİLERİ

- Ulaşım gelişmediği zaman ülkeler arasında ve ülke içinde mal ve hizmetlere erişim azalır. Bu durumdan hem tüketim hem de üretim olumsuz yönde etkilenir. Ekonomi sektöre uğrar. Günümüzde ulaşım olanakları hem ülke içinde hem ülke dışında dayanıklı ve dayanıksız tüm mallarda önemli şekilde gelişmiştir. Bu da tüketimin hızlanmasını ve üretimin artmasını sağlamıştır.

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİMİ ETKİLEYEN BEŞERİ FAKTÖRLER

SERMAYE: Üretim için gerekli ekipmanları ve hammaddeyi almak, tesisleri kurmak, üretim alanlarını satın almak gibi birçok şey için sermaye şarttır. Aynı zamanda dağıtım kısmında ulaşım araçlarının alınması, yolların yapılması için de sermaye gerekir. Tüketim için de sermaye gereklidir.

İŞ GÜCÜ VE EĞİTİMİ: Hem tarım hem de sanayi üretiminde işçi gücü çok önemlidir. Teknolojinin gelişmesiyle insana duyulan ihtiyaç yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. Bu gelişmeler aynı zamanda eğitilmiş işçi gücüne duyulan ihtiyacı da artırmıştır.

NÜFUS: Nüfus fazla olduğunda bu üretim için iş gücü oluşturacaktır. Nüfusun kalabalık olması aynı zamanda tüketimi artıracak bu tüketim için dağıtım gerekecektir. Fazla tüketim ayrıca fazla üretimi de tetikleyecektir. Nüfus ekonomik faaliyetlerin temel taşıdır.

ULAŞIM: Dağıtımın olabilmesi için ulaşımın gelişmesi gerekir. Ulaşımın gelişmesi ürünlerin hızlı ve korunarak tüketiciye ulaşmasını sağlar. Bu yüzden ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu alanlar ulaşım açısından gelişmiş yerlerdir.

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİMİ ETKİLEYEN DOĞAL FAKTÖRLER

COĞRAFI KONUM: Kutuplarda ve Ekvator'da ekonomik faaliyetler daha sınırlıdır. Orta kuşakta ise iklim ve yerleşme daha uygun olduğu için üretim, dağıtım ve tüketim daha yükündür. Türkiye, Asya ve Avrupa arasında köprü görevi gördüğü için dağıtım açısından avantajlı durumdadır.

TEKNOLOJİK GELİŞMELER: Teknolojinin gelişmesi hem tarım üretimini hem de sanayi üretimini hızlandırmış, işçi gücüne duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Dağıtım içinde araçların, yolların, saklama alanlarının gelişimini sağlamıştır. Ayrıca sosyal medyada ürünlerin sürekli reklamlarının olması tüketimin artmasına neden olmaktadır.

İHTİYAÇLAR: İnsan ihtiyaçları doğrultusunda üretim gerçekleştirilir. Gerçekleştirilen üretim doğrultusunda dağıtım ve tüketim de artar. İhtiyaç olmadan ne üretim ne dağıtım ne de tüketim olur.

TANITIM: İnsanların tüketim alışkanlıklarını etkileyen en önemli faktörlerden biri reklamlar yani tanıtımdır. Rekabet fazla olduğu için reklamlara ciddi bütçeler ayrılarak tüketim artırılmaktadır. Fuarlar ve moda tanıtım kısmında önemli rol oynar.

YÖNETİM ŞEKLİ: Devletlerin yönetim biçimi ekonominin unsurlarını etkiler. Liberal yönetimlerde serbestlik üretimi artırmayı sağlarken kapalı yönetimlerde üretim, dağıtım ve tüketim sınırlanmaktadır. Devletler oluşturduğu birliklerle kendi aralarında gümrüklerde kolaylık sağlayarak dağıtımı etkilemektedir.

SU KAYNAKLARI: Tarım üretiminde su çok önemlidir. Ayrıca birçok sanayi kuruluşunda ciddi miktarlarda suya ihtiyaç duyulur. Demir-çelik üretiminde saatte bin ton su kullanılır. Suya çok ihtiyaç duyan bu tür tesisler su kenarlarına kurulmaktadır.

İKLİM: Aşırı yağışlar yağmur, dolu, kar ve sis gibi hava olayları üretimi sekteye uğratar. Üretim azalması tüketim ve dağıtım üzerinde de olumsuz etkiye neden olur.

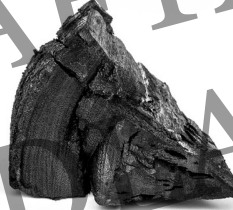
ENERJİ VE HAM MADDE: Doğal gaz, petrol, kömür gibi enerji kaynakları üretim için önemlidir. Bunlara sahip olan ülkelerde üretim faaliyetleri daha kolay ve yoğun gerçekleşmektedir. Aynı şekilde çeşitli ham maddeye sahip ülkeler de üretim açısından avantajlıdır.

BITKİ ÖRTÜSÜ: Bitki örtüsünün yoğun olduğu alanlarda ulaşım faaliyetleri zorlaşarak dağıtımda sıkıntılar oluşmasına neden olur. Ayrıca üretimde bölgenin bitki örtüsü etkili olur. Çayırların olduğu alanlarda büyükbaş hayvancılık, bozkırların yoğun olduğu alanlarda ise küçükbaş hayvancılık yapılır. Arıcılık çiçeklerin bol olduğu alanlarda gelişim gösterir.

DOĞAL KAYNAKLAR VE EKONOMİ

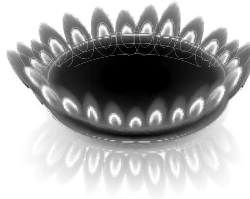
İnsan etkisi olmadan kendiliğinden oluşmuş kaynaklara **doğal kaynaklar** denir. Bu kaynakların bazıları su, rüzgâr, Güneş, dalga gibi tükenmeyen (yenilenebilir) doğal kaynaklar, bazıları da doğal gaz, kömür, petrol, maden gibi tükenen (yenilenemeyen) doğal kaynaklardır. Kimi doğal kaynaklar da orman, toprak, jeotermal gibi belirli koşullar altında yenilenebilirler.

KÖMÜR: Kalitesine göre antrasit, taş kömürü, linyit, turba gibi çeşitleri vardır. Geçmişte ısınma ve demir eritilmesinde kullanılmıştır. Buhar makinesinin icadı kömürün kullanım alanını genişletmiştir. Günümüzde yoğun olarak termik santrallerde ve demir-çelik üretiminde kullanılmaktadır. Konutlarda kullanımı azalarak yerini doğal gaza bırakmaktadır.

PETROL: XX. yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanan petrolün önemi benzin ve dizel motorların icadı ile artmıştır. Günümüzde petrokimya sanayisinde, ulaşım araçlarında, termik santraller ve elektrik üretimi gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Dünyada Venezuela, Suudi Arabistan, Kanada, İran, Irak, Kuveyt, Rusya, Libya, ABD, Nijerya, Kazakistan, Azerbaycan önemli petrol rezervlerine sahip ülkelerdir.

DOĞAL GAZ: Yenilenemeyen doğal kaynaklardandır. Kömür ve petrole göre çevreyi daha az etkilemesi kullanımda daha fazla tercih edilmesine olanak sağlamıştır. Konutların ısıtılması, sanayi, ulaşım ve elektrik üretiminde yoğun olarak kullanılmaktadır. Dünyada Rusya, İran, Katar, ABD, Türkmenistan, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Nijerya, Venezuela, Cezayir önemli doğal gaz rezervlerine sahip ülkelerdir.

Kodlamalar ve Notlar

YENİLENEBİLEN DOĞAL KAYNAKLAR

- Su
- Rüzgâr
- Güneş
- Dalga

YENİLENEMEYEN DOĞAL KAYNAKLAR

- Doğal gaz
- Kömür
- Petrol
- Madenler

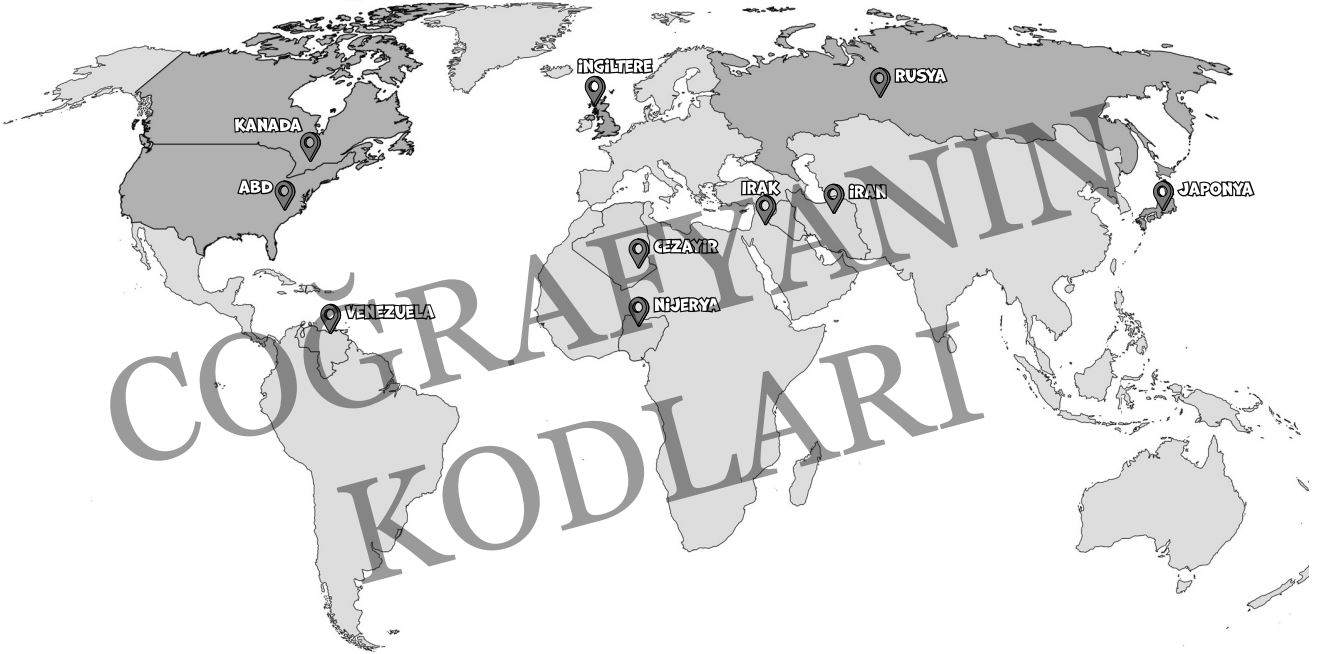
BELİRLİ KOŞULLARDA YENİLENEBİLEN

- Orman
- Toprak
- Jeotermal
- Hava
- Hayvanlar

Kodlamalar ve Notlar

DÜNYA'DA DOĞAL KAYNAK-EKONOMİ İLİŞKİSİ

- ▶ Doğal kaynakların Dünya üzerinde dağılımı dengeli değildir. Kimi ülkeler doğal kaynak bakımından zenginken kimi ülkelerde doğal kaynaklar sınırlıdır.
- ▶ Ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça ekonomik etkinliklerin yapılmasında doğal koşulların etkisi azalmaktadır.
- ▶ Doğal kaynakların fazla olması bir ülkenin gelişmiş olduğu anlamına gelmez. Doğal kaynakların az olması da bir ülkenin gelişmemiş olduğunu göstermez. Önemli olan bu doğal kaynakların ülkeler tarafından nasıl kullanıldığıdır.

Venezuela-Cezayir-Nijerya-İran-İrak

Venezuela, Cezayir, Nijerya, İran, Irak gibi ülkeler doğal kaynak bakımından zengindir. Fakat bu doğal kaynakları işleyecek teknolojiye sahip değildir. Sermaye ve alt yapı yetersizdir. Aynı zamanda çeşitli dış baskılarla mücadele ederler. Bu durum ülkelerin doğal kaynaklarını işlemeyen ucuz satmalarına neden olur. Doğal kaynak bakımından zengin olsalar da gelişmişlikleri artmaz.

ABD-Kanada-Rusya

ABD, Kanada, Rusya gibi ülkeler doğal kaynak bakımından zengin oldukları gibi bu doğal kaynakları işleyecek teknoloji, sermaye ve alt yapıya sahiptir. Bu durum bu ülkelerin zenginleşmesini ve gelişmesini sağlamıştır.

İngiltere-Japonya-İsviçre

İngiltere, İsviçre, Japonya gibi ülkeler doğal kaynak bakımından fakir olmalarına rağmen gelişmiş teknolojileri, sermaye ve alt yapıları sayesinde zenginleşmiş ve gelişmişlerdir.

TÜRKİYE'DE DOĞAL KAYNAK-EKONOMİ İLİŞKİSİ

Türkiye doğal kaynak bakımından genel olarak zengin bir ülkedir. Fakat bu doğal kaynaklar Türkiye'nin üretim potansiyeli için yetersiz kalmaktadır.

► **Mermer, bor, krom** ihracatı yapılan önemli madenlerimizdendir. Dünya bor rezervlerinin %72'si Türkiye'dedir.

► **Petrol ve doğal gaz** günümüzün önemli ve maddi değeri yüksek doğal kaynaklarıdır. Türkiye ise petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından zengin değildir. Bu durum ülkemizin ekonomisinde cari açığın önemli bir kısmını petrol ve doğal gazın oluşturmaya neden olur.

► **Taş kömürü** I. Jeolojik Zaman'da oluşmuş termik santaller ve demir-çelik üretimi için önemli bir doğal kaynaktır. Türkiye'nin önemli bir bölümü III. Jeolojik Zaman'da oluştuğu için taş kömürü yatakları bakımından zengin değildir. Kalitesi daha düşük olan linyit kömürü ise III. Jeolojik Zaman'da oluşmuştur. Bu nedenle ülkemizde linyit yatakları yaygındır.

► Türkiye III. Jeolojik Zaman'da Alp-Himalaya kıvrım sisteminde oluşmuştur. Bunun sonucunda da **dağlık ve engebeli** bir yapıya sahiptir. Bu durum da **hidroelektrik enerji** potansiyelimizin yüksek olmasına neden olmuştur.

► Türkiye arazileri III. Jeolojik Zaman'da oluşmuş genç bir yapıya sahip olduğu için fay hatları fazladır. Depremlerin yoğun olarak görüldüğü bir arazi yapısının oluşu, Türkiye'nin **jeotermal** kaynaklar bakımından yüksek potansiyele sahip olmasına imkân sağlamıştır.

► Türkiye'nin ovaları ve platoları tarım ve hayvancılıkta kullanılmaktadır. Türkiye arazisinin %32 civarını tarım alanları oluşturur. %28 civarındaki orman varlığı da önemli doğal kaynaklardan biridir. Türkiye ayrıca akarsular bakımından da zengin bir ülkedir.

Kodlamalar ve Notlar

1

Aşağıda verilen doğal kaynaklardan hangisinin Türkiye ekonomisine katkısı **daha azdır**?

- A) Mermer
- B) Bor
- C) Linyit
- D) Petrol
- E) Krom

2

Aşağıda verilen doğal kaynaklardan hangisi **yenilenemeyen doğal kaynaklardan biri değildir**?

- A) Doğal gaz
- B) Petrol
- C) Linyit
- D) Bakır
- E) Dalga

3

Aşağıda verilen ülkelerden hangisinin petrol rezervlerinin **daha az** olduğu söylenebilir?

- A) Azerbaycan
- B) Kazakistan
- C) Türkiye
- D) Venezuela
- E) Rusya